

Euroopan unionin militarisointi ja sen vaikutukset kansainväliseen turvallisuuteen ja Itävallan puolueettomuuteen

Thomas Roithner

Kansainväliseen turvallisuuspolitiikkaan on 1990-luvun alusta pitäen lyönyt leimansa kaksinapaisesta turvallisuusjärjestelmästä jäljelle jääneen, ydinasein varustautuneen sotilasliitto Naton ohella myös erään toisen liittouman valta- ja väkivaltakoneisto: Euroopan unioni kehittää johdonmukaisesti sellaisia interventiojoukkoja, joiden on määrä ajaa unionin etua maailmanmitassa ja kyetä operoimaan myös sotilaallisin keinoin. Tämän artikkelin keskeisenä teemana on EU:n muodonmuutos, sen kehitys talousyhteisöstä sotilaallistakin kunnianhimoa ilmentäväksi talousmahdiksi. Aiheen käsittelyssä kiinnitetään erityistä huomiota Itävallan rooliin. Lisäksi pohditaan, kuinka tätä EU:n militarisoitumiskehitystä tulisi arvioida suhteessa vuoden 2001 syyskuun 11. päivän terroriin.

EU:n turvallisuuspolitiikka viimeisten kymmenen vuoden aikana ja Itävallan rooli siinä

”EU:n on vihdoinkin tajuttava, että se on globaali mahti eikä voi tyytyä toimimaan vain takapihalla”¹, totesi kenraali Klaus Naumann Naton Jugoslavian-hyökkäyssodan jälkeen. Tämä kansainvälisen oikeuden vastainen sota on nähtävä uutena kimmokeena EU:n militarisoitumisen tiellä. Vuoden 2001 syyskuun 11. päivän ja terrorin syistä käydyin keskustelun jälkeen on selvitettävä, mihin EU on nykyisellään menossa ja onko tämä politiikka sovitettavissa yhteen Itävallan perinteisen puolueettomuusajattelun kanssa. EU voi joko kehittää voimavarojaan rauhanmahtina tai lujittaa omia taloudellisia ja sotilaallisia valtarakenteitaan kilvan USA:n kanssa. Jälkimmäisen vaihtoehdon valitessaan EU kasvattaa omalta osaltaan maailman taloudellisia, sosiaalisia ja sotilaallisia eroja ja syventää siten rikkaiden ja köyhien välistä kuilua entisestään.

¹ Saksalaiskenraali Klaus Naumann toimi Naton Jugoslavian-hyökkäyksen aikana Naton sotilaskomitean päällikkönä, sitaattilähde: Europäische Sicherheit 11/1999.

Itävalta liittyi Euroopan Unioniin vuonna 1994. Maassa keskusteltiin liittymispäätöksen edellä paljon Maastrichtin sopimuksesta (1992), joka oli jättänyt oven auki yhteiselle puolustusjärjestelmälle. Liittokansleri Wolfgang Schüsselin (ÖVP*) suusta saatiin kuulla vuonna 2001, seitsemän vuotta sen jälkeen, kun SPÖ** -ÖVP-koalitio oli vienyt Itävallan puolueettomana maana Euroopan unioniin, että puolueettomuudelle ei ole sijaa tulevassa eurooppalaisessa kontekstissa². Toteutunut kehitys ylittää jopa sen, mistä rauhanliike oli varoittanut vuonna 1994: Amsterdamin sopimukseen³ on kirjattu nk. Petersbergin tehtävät – humanitaarisista toimista aseellisiin väliintuloihin –, varustelupoliittinen yhteistyö, esitys liittää sotilasliitto WEU⁴ EU:hun ja ”uskollisuuden ja keskinäisen yhteisvastuullisuuden hengessä” harjoitettava ulkopoliittikka. Samanaikaisesti Amsterdamin sopimuksen kanssa astui voimaan myös Itävallan liittovaltion perustuslain artikla 23 f⁵. Liittokansleri ja ulkoministeri voivat parlamenttia tai kansalaisia kuulematta lähettää itävaltalaisotilaita mm. EU-taistelukomennuksiin, myös ilman YK:n valtuutusta (selitykset artiklaan 23 f). Tämä artikla hyväksyttiin perustuslakiin SPÖ:n, ÖVP:n ja LIF:in*** äänin. Samat puolueet torjuivat rauhanliikkeen vetoamuksesta parlamenttiin tuodun esityksen artiklan muuttamisesta (mm. siltä osin, että sotilaalliset interventiot edellyttäisivät jatkossakin YK:n valtuutusta).

EU:n sotilaspolitiikkaa on kehitetty Amsterdamin sopimuksen jälkeen hyvin nopeaan. Varusteluyhteistyön ja EU-armeijan uudelleenjärjestelyn osalta on saavutettu valtaisa edistystä.⁶ Alueellinen puolustus ei ole enää juurikaan relevantti tehtävä armeijoille. Sotilaat varustautuvat aseellisiin väliintuloihin kaikkialla maailmassa, tulevaisuudessa mahdollisesti myös ilman kansainvälisoikeudellista valtuutusta. Yhä useammat seikat viittaavat siihen, että ei vain Nato ole toiminut Jugoslavian-hyökkäyssodasta lähtien itse itsensä valtuuttajana, vaan että myös EU voisi vapauttaa itsensä kansainvälisen oikeuden pidäkkeistä tapaus kerrallaan. Myös Itävallan perustuslain artiklaa 23 f voidaan pitää viitteenä siihen suuntaan. EU:n

* ÖVP – Österreichische Volkspartei, Itävallan kansanpuolue – I. N.

** SPÖ – Sozialdemokratische Partei Österreichs, Itävallan sosialidemokraattinen puolue – I. N.

² Vrt. Der Standard Online: Schüssel erteilt Neutralität eine Absage, 14.1.2001.

³ Vrt. Thun-Hohenstein: Der Vertrag von Amsterdam. Die neue Verfassung der EU, Otsikko V, sivu 138 ff, Wien 1997.

⁴ WEU:n, Länsi-Euroopan unionin, perustana on sotilaallinen yhteistyösopimus, jossa tunnustetaan atomiaseiden myönteinen rooli, vrt. Assembly of Western European Union: The role and future of nuclear weapons, (40th ordinary session), Document 1420, 19th May 1994.

⁵ Vrt. Bericht des Verfassungsausschusses über den Antrag 791/A der Abgeordneten Dr. Peter Kostelka, Dr. Andreas Khol und Genossen, Erläuterungen, 1255 der Beilagen zu den Stenographischen Protokollen des Nationalrates XX.GP, Wien 1998.

*** LIF - Liberales Forum – Liberaalifoorumi – I. N.

⁶ Vrt. esimerkiksi: Kölnin Eurooppa-neuvosto, Puheenjohtajan päätelmät, Köln 3. ja 4. kesäkuuta 1999, lähteessä: <http://ue.eu.int/Newsroom/>

varustelupoliittisen yhteistyön – Itävallasta on tullut myös Länsi-Euroopan puolustusmateriaaliryhmän I. WEAG:n⁷ täysjäsen – on määrä edistää uusien aseiden ja kansainvälisen kilpailukyvyyn kehittämistä. Tältä uudelta yhteistyöltä odotetaan Itävallassa paljon: sen kautta toivotaan päästävän hyötymään sekä odotettavissa olevasta varusteluaallosta (esimerkiksi uudet torjuntahävittäjät) – armeijan toivomuslista nousee ministeriössä noin 10,9 miljardiin euroon⁸ – että ympäri maailmaa tehtävistä tuottoisista asekaupoista. Jotta tätä kehityskulkua kahlehtivista oikeudellisista säännöksistä päästäisiin eroon, Itävallassa on muutettu sotamateriaaleja ja joukkojen läsnäoloa koskevia lakeja.⁹ Nämä tärkeät lakimuutokset heijastelevat myös eurooppalaisen turvallisuuspolitiikan nykysuuntausta. Itävallan tähänastiseen lainsäädäntöön sisältyneet puolueettomuuspoliittiset varaukset joutivat väistymään jäännöksettä EU:n ulko- ja sotilaspolitiikan toiveiden tieltä (§ 3). Niinpä Itävallan portit on määrä avata vastaisuudessa ulkomaisille aseille ja vieraille joukoille, ei vain YK:n turvallisuusneuvoston päätöksellä, kuten tähän asti, vaan myös ”muiden Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan periaatteiden mukaisten rauhanoperaatioiden yhteydessä, kuten silloin, kun jonkin kansainvälisen järjestön puitteissa suoritetaan toimenpiteitä, jotka tähtäävät humanitaarisen katastrofin välttämiseen tai vakavien järjestelmällisten ihmisoikeusrikkomusten taltuttamiseen”. Myöskään mahdolliset EU-sodat, joista päätetään EU-sopimuksen pykälän V perusteella, eivät joudu tulevaisuudessa ristiriitaan po. itävaltalaislakien kanssa.¹⁰ Sen varalta, että Itävallan puolueettomuuslaeista koituisi ongelmia EU:n sotilaallisen intervention tapauksessa, on myös ”Puolueettomuuden vaarantaminen” -otsakkeista rikoslain pykälää 320 muutettu ja oikeistolainen ÖVP-FPÖ* -hallitus on tehnyt siihen uudenkin muutosesityksen.¹¹ ”Tämän jälkeen” (artiklan 23 f muuttamisen jälkeen), näin ÖVP-FPÖ-hallitus, ”ei puolueettomuudella ole Itävallalle enää merkitystä EU-kontekstissa (yhteisessä ulko- ja turvallisuuspolitiikassa).”¹²

⁷ Vrt. Wiener Zeitung: Österreich kooperiert mit Rüstungsgruppe Westeuropa, 4.11.1999, sivu 19 sekä APA 039 „Österreich kooperiert verstärkt mit „Westeuropäischer Rüstungsgruppe“ 3.11.1999, kts. WEAG:n osalta: <http://www.weu.int/weag/eng/home.htm>.

⁸ Vrt. Neuwirth Dietmar: Armee nicht voll einsatzbereit, Berufsheer 30 Milliarden teurer, julkaisussa: Die Presse, 9.5.2001, sivu 9.

⁹ Vrt. Republik Österreich: Bundesgesetzblatt 57/2001, 12. Juni 2001, Änderung des Bundesgesetzes über die Ein-, Aus- und Durchfuhr von Kriegsmaterial und des Waffengesetzes 1996 sowie Erlassung eines Truppenaufenthaltsgesetzes, <http://www.ris.bka.gv.at/>.

¹⁰ Bundesgesetzblatt 57/2001, Kriegsmaterialengesetz und Truppenaufenthaltsgesetz 2001.

* FPÖ, Freiheitliche Partei Österreichs – Itävallan Vapauspuolue, Jörg Haiderin oikeistopopulistinen puolue – I. N.

¹¹ Vrt. Justizministerium: <http://www.bmj.gv.at/gesetzes/detail.php?id=20>, 2.5.2002.

¹² Bericht der Bundesministerin für auswärtige Angelegenheiten: Außenpolitischer Bericht 2000, Jahrbuch der österreichischen Außenpolitik, Wien 2001, sivu 32.

Kansainvälisestä sotilas- ja turvallisuuspolitiikasta on todettavissa kaiken kaikkiaan, että maailmanlaajuiset sotilaalliset interventiot korvaavat asteittain perinteisen alueellisen puolustuksen, tähänastiset YK-rauhanturvajoukot muuttuvat vähä vähältä raskaiksi joukko-osastoiksi ja YK:n kansainvälisen oikeuden kunnioittaminen antaa askel askeleelta tilaa käytännöille, joissa toimintavaltuudet yksinkertaisesti otetaan – siis paluulle vahvemman oikeuteen. Osa talouden ja varusteluteollisuuden johtoa tunnisti uuden ja muuttuneen poliittisen toimintatarpeen välittömästi Neuvostoliiton romahtamisen jälkeen. Daimler-Benzin-konsernin ex-johtaja Edzard Reuter totesi: ”Maailmanmarkkinat jaetaan uudelleen, ja me aiomme olla siinä osallisina.”¹³ Kenraali Klaus Neumann ilmaisi asian samoihin aikoihin pari asetetta sotilaallisemmin: ”Maailmassa on enää vain kaksi pätevää valuuttaa: taloudellinen valta ja sotilaalliset keinot joilla se pannaan täytäntöön.”¹⁴ Viralliset EU-lähteet suosivat hiukan toisenlaisia sanamuotoja. EU:n sotilaskomitean puheenjohtaja kenraali Hägglund asettaa sanansa näin: ”On sanottu, että USA käy sotia ja EU rakentaa omilla siviili- ja humanitaarisilla toimillaan rauhaa. Asia on ollut näin ja tämä viittaa menneisyyteen, mutta tulevaisuuteen tämä ei viittaa.”¹⁵

Toistaiseksi toimivista esikunnista ja joukko-osastoista on kehittynyt EU-huippukokousten saatossa vuoden 1999 kesäkuun Kölnin-kokouksen jälkeen vakinaisia sotilaallisia muodostelmia. EU sai viimein Nizzassa Ranskan puheenjohtajakaudella vakinaisen sotilaskomitean¹⁶ ja vakinaisen sotilasvoimien esikunnan¹⁷. Itävaltalaiset FPÖ-ÖVP-aloitteet, joiden tähtäimessä oli kehittää EU:sta klassiseen sotilaalliseen avunantositoumukseen perustuva sotilasliitto, eivät saaneet vuoden 2000 ensimmäisinä kuukausina lainkaan vastakaikua EU:ssa.¹⁸ ÖVP ja FPÖ muodostama liittohallitus ei luopunut koko olemassaolonsa aikana tästä tavoitteestaan.¹⁹ Tämä on vain yksi osoitus siitä, että Itävalta ei vain seuraa EU:n militarisoitumista passiivisesti sivusta, vaan edistää sitä oleellisissa kohdin aktiivisesti. Itävallan liittohallituksen vaikutus EU:n yhteiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan on kuitenkin jäänyt vähäiseksi. Se onkin kantanut kortensa kekoon ennen muuta Brysselin politiikan innokkaana toteuttajana ja painottanut Naton ja EU:n yhteistyösuhteiden tiivistymisen merkitystä korostaen näiden suhteiden vuorovaikutuksellista luonnetta.²⁰ Tämä

¹³ Sitaattilähde: Institut für sozial-ökologische Wirtschaftsforschung e.V., isw-Report 17/1993,

¹⁴ Kenraali Klaus Naumann: Der Spiegel, 18.1.1993.

¹⁵ Kirk Lisbeth: Top EU military: EU force fully ready in 10 years, julkaisussa: euobserver.com, 22.1.2002.

¹⁶ Vrt. http://www.europa.eu.int/eur-lex/de/lif/dat/2001/de_401X0079.html, 22.2.2001.

¹⁷ Vrt. http://www.europa.eu.int/eur-lex/de/lif/dat/2001/de_401X0080.html, 22.2.2001.

¹⁸ Vrt. Hallitusohjelma (<http://www.oevp.at/oevp/regprog/index.asp>), osa ”Turvallisuus“.

¹⁹ Vrt. Die Presse: Spanien für eigenständige EU-Verteidigungspolitik, 23.3.2002, sivu 6.

²⁰ Vrt. NATO: Das Strategische Konzept des Bündnisses, <http://www.nato.int/>; kohta 17.

vuorovaikutus-väittämä pitääkin toki jossain määrin paikkansa, mutta nimenomaan siinä merkityksessä, että Nato ei ole kehittymässä siviilijärjestön suuntaan vaan EU sotilaallisen.

EU-maiden valtionpäämiehet ja poliittinen johto pääsivät Helsingin huippukokouksessaan joulukuussa 1999 pitkän askeleen eteenpäin EU:n interventiojoukkojen luomisessa.²¹

”Euroopan unionin toiminta toteutetaan Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan periaatteiden ja Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön Euroopan turvallisuusperuskirjan periaatteiden ja tavoitteiden mukaisesti.”²² YK:n tai ETYJ:n periaatteita ei pidä kuitenkaan sekoittaa näiltä järjestöiltä saatuun valtuutukseen. Se tarkoittaisi, että myös EU voisi horjuttaa toiminnallaan sodanjälkeisen historianpitkäaikaista kansainvälistä konsensusta. Nato on demonstroinut Jugoslaviassa, mitä se merkitsee: sodanjälkeisen historian loppua ja uutta sivua ”Uudessa maailmanjärjestyksessä”. Itävallan rauhanliikkeen on vastakin alleviivattava kansainväliseen oikeuden kunnioittamista yhtenä sotilaallisten aktiviteettien ehdottoman välttämättömänä edellytyksenä, jotta kansallisvaltion sotilaallinen edunvalvontapolitiikka saataisiin pidetyksi aisoissa.

EU:n jäsenvaltiot julkistivat marraskuussa 2000 Brysselissä yksilöidyt panoksensa EU:n nopean toimintavalmiuden joukkoihin.²³ Kysymys 60 000 miehen vahvuisista joukoista, joiden on kyettävä olemaan 60 päivän sisällä toimintavalmiudessa ja selviytymään kaikista Petersburgin tehtävistä: humanitaarisista avustustoimista taistelukomennuksiin. EU-piireissä on tehty vähä vähältä selväksi, että näiden joukkojen toiminta-alueita ei ole rajattu maantieteellisesti; esillä olleen 4 000 kilometrin säteen ilmoitetaan olevan puhtaasti suunnittelutekninen raja.²⁴ Jotta nämä 60 000 miestä voitaisiin pitää jatkuvasti valmiudessa ja „missioissa“, täytyy EU:lla olla vähintään 140 000 sotilaan lisäksi. Itävalta asettaa tätä tarkoitusta varten käytettäväksi 3 500 sotilasta, joista 2 000 on määrä olla jatkuvassa valmiustilassa. Itävallan sotilas- ja ulkopoliittinen johto onkin ylpeillyt sillä, että se osallistuu Petersbergin ohjelmaan täysimääräisesti. EU-interventiojoukkojen puitteissa toimivien sotilaiden komennuksia koskevan päätöksen tekevät viimekädessä kansallisvaltiot. Itävallan kuluja EU-interventiojoukoista – 290 miljoonaa euroa neljältä vuodelta – ei makseta puolustusbudjetista.²⁵ Sotilasmenojen osuus bruttokansantuotteesta on Itävallassa noin 0,8 %.

²¹ Vrt. Huippukokouksen asiakirjat: <http://www.europa.eu.int/council/off/conclu/dec99/>

²² Helsingin Eurooppa-neuvosto 10. ja 11. joulukuuta, 1999, http://europa.eu.int/council/off/conclu/dec99/dec99_fi.htm#security

²³ Vrt. <http://ue.eu.int/pesc/Military/en/HeadGoal.htm>.

²⁴ Vrt. Der Standard Online: Die EU-Kriseninterventions-Truppe, 17.11.2000.

²⁵ Vrt. Die Presse Online: Zwist um Teilnahme an EU-Truppe, Bundesheer verlangt 90 neue Panzer, 16.11.2000.

WEU päätti marraskuussa 2000 EU:n interventiojoukkojen konkreettisesta koonpanosta pidetyn konferenssin aikana siirtää hyvin suuren osan tähänastisista tehtävistään EU:lle.²⁶ Sotilaallinen avunantovelvoite (artikla V) jätettiin vielä muodollisesti olemassa olevalle WEU:lle. WEU:n sotilaallisen yhteistyösopimuksen valtaosan siirtäminen EU:lle on lisänäyttöä siitä, että EU:ta ei olla kehittämässä rauhanmahdiksi ja rauhanomaisin välinein ajettavan rauhanpolitiikan toteuttajaksi, vaan että sotakoneistolle on varattu keskeinen rooli sen intressien toteuttamisessa. Sotilaallisesti ja poliittisesti voimakkaimmat jäsenvaltiot tuovatkin näitä intressejä yhä voimallisemmin esiin. Esim. Saksan armeijan, Bundeswehriin, tehtäviin todetaan kuuluvan ”turvata vapaa maailmankauppa ja pääsy markkinoille ja raaka-ainelähteille kaikkialla maailmassa oikeudenmukaisen maailmantalousjärjestyksen puitteissa”²⁷. Itävallassa asia ilmaistaan näin: ”EU-komennuksiin osallistuminen on Itävallalle erittäin hyödyllistä /.../ Prof. Erich Reiter, BMLV:n* strategisten tutkimusten valtuutettu, nimeää Euroopan turvallisuuspolitiikan oleelliseksi päämääräksi /.../USA:n ja Japanin kanssa tehtävän, konfliktien globaaliin hallintaan tähtäävän yhteistyön, jonka tavoitteena on turvata pääsy strategisille raaka-ainelähteille sekä vapaa kauppa ja laivaliikenne”.²⁸ Myös EU-valtiot saattavat käyttää vastaisuudessa myös maailmanlaajuisesti asevoimaa pitääkseen tarvittavalla painolla huolen omista raaka-aineintresseistään. Puolueettoman Itävallan hallituksella ei ole ollut huomautettavaa tämän sotilasasiantuntijansa lausuntoon.

Tasatahtia itsenäisesti toimivan eurooppalaisen sotakoneiston ja varusteluteollisuuden kanssa kehittyvät myös monien poliittisten päätöksentekijöiden suulla virallisesti ilmaistut eurooppalaisintressit. Saksan entinen puolustusministeri, SDP:tä edustava Scharping toteaa Saksan tavoitteista seuraavaa: ”Meidän on suunniteltava poliittiset ja turvallisuuspoliittiset resurssimme myös muualla maailmassa toteutuvia aluepoliittisia ratkaisuja ajatellen. Yksi esimerkki tästä on Kaspianmeren alue – Keski-Aasian, Kaukasuksen ja Keski-idän välinen kolmio –, josta voi useidenkin epävakautta aiheuttavien tekijöiden kuten fundamentalismin, terrorismin, huumeiden tai öljyn ja kaasun kaltaisten strategisten resurssien kiistanalaisen hyödyntämisen seurauksena tulla helposti seuraavien vuosikymmenten sotatanner.”²⁹

²⁶ Vrt. Der Standard Online: Die WEU ist Geschichte, 13.11.2000, katso myös: <http://www.weu.int/>.

²⁷ Bundesminister der Verteidigung: Verteidigungspolitische Richtlinien der deutschen Bundeswehr, Bonn 26.11.1992, kappale II, kohta 8, (8), sivu 5.

* BMLV, Bundesministerium für Landesverteidigung, Itävallan puolustusministeriö - I. N.

²⁸ Lausunto löytyy Itävallan puolustusministeriön Internet-sivuilta linkistä ”Sicherheit mit moderner Technik“: http://www.bmlv.gv.at/archiv/a2001/akt_20010112_sicherheit.shtml.

²⁹ Rudolf Scharping eräässä Ruprecht-Karls -yliopiston opiskelijoille pitämässään puheessa, Die sicherheitspolitischen Ziele Deutschlands, Heidelberg, 27. 11. 2000.

Sosiaalidemokraatti Scharping ilmaisee tässä varovaisin sanankääntein saman, mitä monet korkea-arvoiset sotilaat ja talousjohtajat ovat jo pitkään peränneet.

Joulukuussa 2000 pidetyssä Nizza EU-huippukokouksessa³⁰ päästiin yksimielisyyteen siitä, että EU:n yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan alalla kehitetään ”tiiviimpää yhteistyötä”³¹ yhteisen toiminnan tai yhteisen kannan täytäntöön panemiseksi. Sotilaallisista tai puolustuspoliittisista seikoista ei ole kyse, todettiin EU:ssa ja huomautettiin, että jokin maaryhmä voi edetä tässä muita nopeampaa tahtia aivan kuin euron käyttöönotossa. Tämä heikentää jäsenvaltioiden ”veto”-oikeutta entisestään, sisällytettiinhan jo Amsterdamin sopimukseen ”konstruktiivisen pidättäytymisen” periaate veto-oikeutta horjuttamaan. - Ja jos puolueettomat maat eivät ole sotilasasioissa suostuvaisia, voidaan aina vetää esiin ”ydin-Eurooppa”-kortti. Lontoossa pidetty, Afganistanin-sodan sotilaallisia kysymyksiä käsitellyt ”EU:n minihuippukokous” antoi jo esimakua siitä, mitä tämä ”ydin-Eurooppa” merkitsee, sillä sinnehan eivät sotilaallisesti vahvat EU-valtiot katsoneet tarpeelliseksi kutsua puolueettomia kanssakulkijoitaan – Itävaltaa, Irlantia, Ruotsia ja Suomea – lainkaan.³²

EU:n puolueettomien jäsenmaiden erityinen rauhanpoliittinen perinne nostattaa kysymyksen siitä, onko turvallisuuspoliittisissa asioissa kaavailtu ”tiiviimpi yhteistyö” niiden kannalta etu vai haitta. Edellyttäen, että EU:n puolueettomat valtiot haluavat sisällyttää oman rauhanpoliittisen toimintansa aktiivisesti ”rauhanmahti Eurooppaan” ja muuttaa siten EU:ssa tällä hetkellä voimassa olevan tärkeysjärjestyksen sotilaallisen ja rauhanomaisen konfliktienhallinnan kesken niin, että rauhantahtoiset ratkaisut asetetaan ykkössijalle, on niiden torjuttava kaavailut yksinkertaistaa sellaista päätöksentekoa, johon voi tulevaisuudessa liittyä entistä voimakkaammin myös sotilaallisia elementtejä. Ja EU:n yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan nykytrendiä ajatellen on syytä olettaa, että ”tiiviimpään yhteistyöhön” sisällytetään tulevaisuudessa myös sotilaallisia toimintoja. Rauhanomaisin keinoin rauhanpolitiikkaa harjoittavan valtion täytyy voida käyttää EU-jäsenen veto-oikeuttaan silloin, kun EU on aikeissa ryhtyä sotatoimiin.

Itävallan sotilaallista ja turvallisuuspolitiikkaa on muokattu tasatahtia EU:ssa toteutuvan kehityksen kanssa. Sotilaallinen näkökulma on selkeästi hallitsevassa asemassa Itävallan

³⁰ Vrt. Nizza sopimus, http://europa.eu.int/eur-lex/fi/treaties/dat/nice_treaty_fi.pdf.

³¹ sama, sopimuksen artikla 27.

³² Vrt. Der Standard Online: Londoner „Mini-Gipfel“ löst Verstimmung in der EU aus, 5. November 2001.

uuden Turvallisuus- ja maanpuolustusdoktriinin analyysi-osassa³³ ja se kytkeytyy suoraan *kylmän sodan* sotilaalliseen ajattelutapaan. Keskeisenä lähtökohtana siinä on ”voimakeinojen” käytön mahdollisuus. ÖVP-FPÖ-hallituksen asettama asiantuntijatyöryhmä toteaa, että rauhanpolitiikan aikaiset ”hyvät palvelukset” (tällä viitataan valta- ja intressipolitiikasta riippumatta toteutettavaan aktiiviseen ja puolueettomaan välitystoimintaan, kokoustilojen tarjoamiseen, kriisipesäkkeisiin suuntautuvaan vierailudiplomatiaan jne.) eivät ole ”solidaarisessa yhteisössä” – siis militarisoitussa EU:ssa – enää tarpeen. Asiakirjassa arvostellaan ankarasti Itävallan perinteistä puolueettomuuspolitiikkaa, jonka sanotaan mm. sotivan ”oikeudenmukaisuuden vaatimusta” vastaan. Myös YK:n ja ennen muuta ETYJ:n merkitys kyseenalaistetaan täysin; ne työnnetään turvallisuuspolitiikan marginaaliin tai niitä ei mainita enää lainkaan. Sen sijasta operoidaan epämääräisillä pelotteilla ja uhkakuvilla. Asiantuntijaryhmä arvioi, että ballististen ja risteilyohjusten levinneisyys, odottamattomat vaaratekijät ja kumoukselliset terroristihyökkäykset ovat muiden vaara- ja riskitekijöiden ohella ongelma Itävallalle.³⁴ Jos risteilyohjukset olisivat todella uhka Itävallalle, on militarisoitumiseen myötävaikuttaminen askel väärään suuntaan. Itävaltalaisille kerrottiin, että sotilasmenot olisi vähintäänkin kaksinkertaistettava (noin 1,5 %:iin) tai nostettava mielummin 2 %:iin bruttokansantuotteesta.³⁵ Sotilaiden hiekkalaatikkoleikkeihin mukaan meneminen merkitsisi, että sosiaalipalveluja heikennettäisiin entisestään ja väestön arvostama puolueettomuus romuttuisi. Itävaltalaisien YK-joukkojen vetäytyminen Kyprokselta sopi kuvaan ikään kuin muistutuksena Itävallan interventiokyvykkyydestä EU:n puitteissa. Itävaltalaiset YK-sotilaat kotiutetaan 37 vuoden komennuksen jälkeen Kyprokselta ensi sijassa EU-interventiojoukkojen muodostamista ajatellen.³⁶

EU-parlamentin päätöslauselmassa marraskuulta 2000³⁷ todetaan maailmanlaajuisesta aseellisista väliintuloista, että Euroopan parlamentti on ”tietoinen vaarasta, että asian käsittely kyseisessä järjestössä [YK:ssa – I. N] voidaan estää, ja pitää tämän vuoksi ehdottoman välttämättömänä, että YK:n elimiä uudistetaan; katsoo, että ennen kuin kyseiset uudistukset on tehty, sellaisissa tapauksissa, joissa asian käsittelyn estämisen vuoksi turvallisuusneuvostolta ei saada valtuuksia, kansainvälinen yhteisö, johon kuuluu myös Euroopan unioni, voi hätätilanteissa tulla väliin sotilaallisesti vain Yhdistyneiden

³³ Vrt. Sicherheits- und Verteidigungsdoktrin, Analyse-Teil, Expertenentwurf, Bearbeitungsstand 23.1.2001, luettavissa Internet-osoitteessa: <http://www.bmlv.gv.at>.

³⁴ Vrt. Sicherheits- und Verteidigungsdoktrin 2001, Analyse-Teil, s. 42 f.

³⁵ Vrt. Die Presse Online: Heeres-Budget soll verdoppelt werden, 22. tammikuuta 2001.

³⁶ Vrt. Itävallan Kyprokselle sijoitettujen YK-joukkojen komentajan, yliluutnantti Günter Kienbergerin haastattelu lähteessä: ORF ZIB II, kesäkuu 2001.

kansakuntien pääsihteerin nimenomaisesta pyynnöstä” (kohta 7). Tämä EU-parlamentin päätöslauselman toteutus, jolla murennetaan selkeästi YK:n arvovaltaa, vahvistaa Eurooppa-neuvoston EU-huppukokouksen tulokset. Se on luokiteltava myös siksi kansainvälisoikeudellisesti kyseenalaiseksi, että siinä jätetään määrittelemättä, mitä ”Yhdistyneiden kansakuntien pääsihteerin nimenomaisella pyynnöllä” itse asiassa tarkoitetaan. YK:n arvovaltan murentamista tämä EU-parlamentin vaatimus merkitsee sikäli, että YK:n turvallisuusneuvosto menettäisi keskeisen roolinsa tulevien sotien viimekätisenä ratkaisuinstanssina sellaisessa tapauksessa, että joku sen pysyvistä jäsenistä yrittäisi käyttää veto-oikeuttaan estääkseen EU:n sotilaallisen intervention. EU kuroo näin samalla umpeen poliittista etäisyyttä yksipuoliseen tai ”itsevaltuutukseen”, siis sellaiseen menettelytapaan, jossa sotilaalliselle väliintulolle ei ole eikä haetakaan muuta valtuutusta kuin väliintulijan itse itselleen antama. Ratkaisu, jossa EU:lle avattaisiin mahdollisuus irrottautua turvallisuusneuvostosta, tukeutuisi olettamukseen, että EU panisi toimeen sotilaallisia väliintuloja, jotka olisivat ”moraalisesti kannatettavampia” kuin USA:n toimeenpanemat. EU-parlamentti vaatii toisekseen, että kriisitilanteiden varalle luodaan myös oma rahoitusmekanisminsa (kohta 11), jotta hätätilanteissa voitaisiin toimia nopeasti. Parlamentti kehottaa muutama kappale tuonnempana ottamaan huomioon Naton Jugoslavian-sodasta saadut opit (27). Nämä ”opit” eivät kuitenkaan liity konfliktitilanteiden ennaltaehkäisyyn, vaan varustautumiseen ja sotilaallisella alueella havaittujen puutteiden korjaamiseen (28). Parlamentti ehdottaa, että ”jäsenvaltiot ryhtyvät arvioimaan pitkäjänteisesti tarpeitaan, /.../ jotta sekä strategiset että teollisuutta ja talousarviota koskevat valinnat voidaan tehdä oikea-aikaisesti” (31). Avaruusalan yhteinen johto (41), mm. taistelukomennuksista aiheutuvien kulujen jakaminen kaikkien EU-valtioiden kesken (myös niiden, jotka eivät halua niihin osallistua) niiden bruttokansantuotteen mukaisessa suhteessa (kohdat 52 ja 53) ja vaatimus, että varustelukysymykset on sisällytettävä ”tiiviimpään yhteistyöhön” (65), täydentävät EU-parlamentin kuvaa. Lopuksi EU-parlamentti ehdottaa muutetun Brysselin sopimuksen purkamista, ”kun Euroopan unioni ryhtyy hoitamaan WEU:n jäljelle jääviä tehtäviä, minkä olisi johdettava kyseisen järjestön lakkauttamiseen vuonna 2004” (67). Näillä ”jäljelle jäävillä tehtävillä” tarkoitetaan mm. keskinäistä avunantoa. Euroopan unioniin liitettiin näin yksi sotilasliittojen peruselementeistä EU-parlamentin äänestyspäätöksellä.³⁸ Tämä kauaskantoinen ratkaisu on ymmärrettävä niin, että EU-parlamentaarikkojen enemmistö on

³⁷ Vrt. http://europa.eu.int/eur-lex/pri/fi/oj/dat/2001/c_228/c_22820010813fi01730183.

³⁸ Vrt. Euroopan parlamentin päätöslauselma yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan toteuttamisesta tapahtuneesta edistymisestä, A5-0339/2000, 30/11/2000, lähteessä: http://europa.eu.int/eur-lex/pri/fi/oj/dat/2001/c_228/c_22820010813fi01650173.pdf. - Ainoa itävaltalaisedustaja, joka äänesti tätä ratkaisua vastaan, oli Karin Scheele SPÖ:stä.

antanut hyväksyntänsä EU:n militarisoimiselle. Nämä EU-parlamentin hyväksymät vaatimukset on tuotava julkisuuteen, jotta kansalaiset voisivat harkita, vieläkö he ovat tämänsuuntaisen kehityksen kannalla.

Eurooppa-neuvosta kokoontui 14. ja 15.12.2001 Laekenissa. EU pyrkii kokousasiakirjojen mukaan toteuttamaan vähitellen yhä vaativampia operaatioita, koska ”unioni pystyy nyt toteuttamaan kriisinhallintaoperaatioita”. Poliisitoiminnan alueella ”pyritään varmistamaan unionin kyky saattaa joukkoja nopeasti toimintavalmiuteen poliisioperaatioissa. Euroopan unioni kehittää edelleen keinoja konkreettisten tavoitteiden saavuttamiseksi nopeasti ja niiden täytäntöönpanemiseksi seuraavilla painopistealoilla: oikeusvaltio, siviilihallinto ja väestönsuojelu.”³⁹ Eurooppa-neuvosto korostaa, että eurosatelliitti ”Galileolla” on ”strateginen merkitys” ja antaa tukensa Edinburghissa toimivan Euroopan avaruusviraston rahoituspäätökselle.⁴⁰

Itävallan hallituksella oli ennen EU-jäsenyyden ratkaisemista tapana viitata jäsenvaltioiden mahdollisuuden estää ei-toivottujen ratkaisujen syntyminen veto-oikeutta käyttämällä. Nyt Brysselissä mennään tässäkin asiassa pidemmälle kuin Wienissä on virallisesti tiedossa. EU-parlamentin konventin muodostajaksi valtuuttama Jo Leinen (SPD, Saksan sosialidemokraattinen puolue) luonnehtii veto-oikeuden poistamista EU-uudistuksen ”ydinkysymykseksi”. Hän toteaa: ”/.../ ratkaisut on tehtävä vastedes enemmistöpäätöksillä. Veto-oikeus merkitsee 25 valtiosta koostuvassa yhteisössä omien käsien sitomista ja sen lakkauttaminen onkin EU:n uudistamisen ydinkysymys. /.../ Sitten saamme etujoukkovaltiot ja jälkijunassa tulijat, jotka tarvitsevat vielä miettimisaikaa. Se joka ei halua olla mukana, saa lähteä.”⁴¹ Itävaltalaispoliitikoiden julkisuudessa ei-toivotuksi kehityssuunnaksi luonnehtima ”kaksikaistainen Eurooppa” alkaa piirtyä yhä selkeämmin näkyiin.

EU-parlamentti kokoontui 10.4.2002 sopimaan uusista päätöslauselmista. Europarlamentti toteaa olevansa ”huolissaan amerikkalaisten ja eurooppalaisten joukkojen välisen teknologisen kuilun laajenemisesta” ja ”katsoo, että vahva, tehokas ja elinkelpoinen eurooppalainen puolustusteollisuus, tutkimus- ja kehitysvalmiudet mukaan lukien, sekä tehokas hankintapolitiikka ovat elintärkeitä eurooppalaisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan

³⁹ Eurooppa-neuvosto (Laeken), Puheenjohtajan päätelmät, 14./15. joulukuuta 2001, liite II, C, lähteessä: <http://europa.eu.int/abc/doc/off/bull/fi/200112/i1028.htm>

⁴⁰ Eurooppa-neuvosto (Laeken), Puheenjohtajan päätelmät, 14./15. joulukuuta 2001, kohta 33, sama.

⁴¹ Leinen Jo: „Die Abschaffung des Veto-Rechts ist ein Herzstück der Reform“, Jo Leinen Michael Mönningerin haastattelussa, julkaisussa: Die Welt, Onlineausgabe, Berlin, <http://www.welt.de>, 8. Jänner 2002.

kehittämiselle ja edellytys sille, että eurooppalainen puolustusteollisuus voi kilpailla tasaväkisemmin Yhdysvaltojen teollisuuden kanssa; on tässä yhteydessä huolissaan huomattavista tutkimus- ja kehittämisinvestoinneista, joita eräät jäsenvaltiot aikovat tehdä amerikkalaisiin aseollisuuden yrityksiin”. Euroopan parlamentti ”kehottaa jäsenvaltioiden hallituksia antamaan selkeämmän etusijan Euroopan puolustusmateriaaliviraston luomiselle ja harkitsemaan mahdollisuutta hankkia yhdessä sotilaallisia välineitä ja helpottaa niiden yhteiskäyttöä”.⁴² Kaikki SPÖ:tä, ÖVP:tä, FPÖ:tä ja Vihreitä edustavat itävaltalaiset europarlamentaarikot äänestämättä jättänyttä Karin Scheeleä (SPÖ) lukuun ottamatta kannattivat tätä EU:n militarisoinnin syventämistä merkitsevää päätöslauselmaa.

2. EU:n reaktiot vuoden 2001 syyskuun 11. päivän jälkeen

EU:n valtionpäämiehet ja pääministerit julkistivat heti terrori-iskuista aiheutunutta tyrmistystä seuranneina päivinä selväsanaisen tiedonannon: ”Jatkamme yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan kehittämistä, jotta unioni pystyisi todella toimimaan painokkaasti ja yhtenäisenä. Saatamme Euroopan yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan operatiiviseksi mahdollisimman nopeasti.”⁴³ ”Terrorismin torjunta”, näin EU muutama päivä myöhemmin, ”on sisällytettävä yhä tiiviimmin osaksi yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa.”⁴⁴ ”Yhteisen toiminnan” innossa ei esitetä kysymystä siitä, eikö tuollainen, yhä avoimemmin omaa interventio potentiaaliaan ilmentävä yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka osaltaan juuri ylläpidä globaalia hegemoniaa ja globaalia sortoa ja saata siten kätkeä sisäänsä uuden terrorin siemenen.

Saksalainen EU-parlamentaarikko Ilke Schröder esitti toukokuussa 2001 EU:n turvallisuuspolitiikkaa käsiteltäessä seuraavanlaisen kysymyksen: ”Niin USA kuin EU:kin haluavat sekä hankkia ja hyödyntää raaka-aineita että rakentaa uusia markkina-alueita. Mutta

⁴² Euroopan parlamentti, Puolustuspolitiikka, mukaan lukien EU:n ja Naton suhteet, lähteessä: <http://www3.europarl.eu.int/omk/omnsapir.so/>

⁴³ Euroopan unioni: Euroopan unionin valtion- ja hallitusten päämiesten, Euroopan parlamentin puhemiehen, Euroopan komission puheenjohtajan ja yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan korkean edustajan yhteinen julkilausuma, lähteessä: <http://ue.eu.int/newsroom/>

⁴⁴ Eurooppa-neuvosto: Syyskuun 21. päivänä 2001 kokoontuneen ylimääräisen Eurooppa-neuvoston päätelmät ja toimintasuunnitelma, lähteessä: <http://ue.eu.int/newsroom/>

kilpajuoksu vielä valloittamattomille alueille on kova, ja niinpä kysymys kuuluukin: /.../ kuka ehtii ensiksi Kaukasuksen luonnonvaroille – USA vai EU?”⁴⁵

3. Itävallan turvallisuuspolitiikka terrori-iskujen jälkeen

”Puolueetonta maata ei ole”⁴⁶, julisti presidentti Bush niille hallituksille, jotka eivät osoittaneet asiaankuuluvaa innostusta USA:n synnyttämää terrorisminvastaista liittoumaa kohtaan. Puolueettomassa Itävallassa Bushin lausumat lankesivat hedelmälliseen maaperään. Itävallan ÖVP-FPÖ-hallitus on tukenut EU:ssa USA:n ja Iso-Britannian Afganistan-politiikkaa. Se on kääntänyt ajat sitten selkänsä väestön laajalti tukemalle puolueettomuuspolitiikalle ja alleviivannut ahkerasti ”liittoutumattomuutta” puolueettomuuden uutena määritelmänä. SPÖ:n puheenjohtaja Gusenbauer kuulutti: ”Itävalta osallistuu kansainvälisen terrorismin vastaiseen taisteluun heti kun yhteinen strategia saadaan sovituksi, sillä tässä kysymyksessä ei puolueettomuutta ole.”⁴⁷

Valtionvarainministeri Grasser (FPÖ), joka oli vastustanut Itävallan sodanjälkeisen historian suurimpia aseostoja taloustilanteeseen vedoten, käänsi kelkkansa kolme päivää New Yorkin terrori-iskujen jälkeen ja allekirjoitti uusien risteilyohjusten ostoon oikeuttavan valtuutuksen.⁴⁸ Vuoden 2002 syyskuun puolessavälissä ennenaikaisesti hajonnut konservatiivien ja Haiderin FPÖ:n muodostama hallitus päättyi ennen eroamistaan kalleimpaan käsillä olevista tarjouksista: EADS:n* eurohävittäjiin. Tämä uusien taistelulentokoneiden osto liittyy selkeästi myös EU:n militarisoitumiskehitykseen. Puolustusministeri Scheibner on jo ilmoittanut kuuden torjuntahävittäjän vahvuuden EU:n interventiojoukkoihin.⁴⁹ ÖVP-FPÖ-hallituksen päätös ostaa eurohävittäjiä käynnisti samalla

⁴⁵ Schröder Ilka: Armee für freie Märkte – Tornados gegen Flüchtlinge. EU-Angriffstruppe rüstet auf, in: Denkpause, <http://www.ilka.org/material/denkpause/denkpause12c.html>, Ausgabe 12, 12. Mai 2001.

⁴⁶ Die Presse Online: Bush: „Es gibt keinen neutralen Boden“, 8. Oktober 2001.

⁴⁷ Sozialdemokratische Korrespondenz: Gusenbauer: Bei gemeinsamer Strategie gegen neuen Terrorismus auch Platz für Österreich, 18. September 2001.

⁴⁸ Vrt. Neuwirth Dietmar: Nach Terror gegen USA: Draken-Nachfolge wird beschleunigt. Grasser lenkt ein und unterzeichnet den Beschaffungsakt, lähteessä: Die Presse, 15. syyskuuta 2001, sivu 7.

* European Aeronautic, Defence and Space Company I. Yhteiseurooppalainen ilmailu- ja puolustusteknologiayhtiö – I. N.

⁴⁹ Vrt. Der Standard: Abfangjäger für die EU, 13./14. lokakuu 2001, sivu 1 ja 5.

hallituskauden loppulaskennan, yrittihän hallitus viedä ”sotakoneen” (kuten talousministeri Karl-Heinz Grasser eurohävittäjiä kutsui) oston läpi väestön ja *Kronen Zeitung* -lehden* tahdon vastaisesti. Oppositio (sosialidemokraatit ja vihreät) lupaa jo vaalikampanjassaan, että se peruu edellisen hallituksen hävittäjäostopäätöksen.

Monet itävaltalaiset ovat reagoineet tapahtuneeseen toivomalla paluuta koeteltuun aktiiviseen rauhanpolitiikkaan. 72 % erääseen kyselytutkimukseen vastanneista oli sitä mieltä, että Itävallan tulisi pysyä puolueettomana terrorisminvastaisessa sodassa eikä tukea USA:ta. Vain 20 % haastatelluista näki, että Itävallan olisi asetuttava Amerikan rinnalle.⁵⁰ 81 % itävaltalaisista kannatti erään kyselyn mukaan Itävallan jättäytymistä puolueettomaksi Naton Jugoslavian-sodassa.⁵¹ Puolueettomuutta on viime vuosina kannattanut jatkuvasti 60 – 85 % itävaltalaisista. Se että niin monet asettuvat erityisesti kriisiaikoina sodanjälkeisen Itävallan rauhanpolitiikan peruseriaatteiden taakse, voidaan nähdä poliittisille puolueille asettuvana haasteena nostaa puolueettomuus jälleen aktiivisen rauhanpolitiikan välineeksi. Historia on tehnyt ihmisille selväksi, että pienen valtion ja sitä ympäröivän maailman turvallisuutta ei ole mahdollista edistää sotaosan pullistelun ja aggressiivisen uhkailun keinoin, vaan toimimalla aktiivisesti välittäjänä ja vuoropuhelun käynnistäjänä.

Vuoden 2001 tammikuulta peräisin olevan turvallisuusdoktriinin *analyysiosasta* johdettiin syyskuun 11. päivän iskujen jälkeen koko joukko *suosituksia*** Itävallan turvallisuuspolitiikalle. 51 näistä suosituksista on peräisin hallitusohjelmasta. Niihin kuuluu mm. Itävallan väestön kattava informointi, kansallisen turvallisuusneuvoston muodostaminen, Euroopan tiedustelupalveluiden yhteistyö, ei-sotilaalliset ja sotilaalliset koulutuslaitokset, turvallisuuspoliittinen tutkimus sekä energian ja raaka-aineiden kaltaisten elintärkeiden resurssien turvaaminen. ÖVP-FPÖ-hallituksen Nato-jäsenyystoiveita doktriini ilmentää mm. seuraavasti: ”Itävalta arvioi jatkuvasti Nato-jäsenyyden turvallisuus- ja puolustuspoliittisia

* Itävallan laajalevikkisin päivälehti, jolla on myös suuri vaikutus maan sisäpolitiikkaan – I. N.

⁵⁰ Vrt. Format numero 39/2001, sivu 7 (OGM-gallup, 18. syyskuuta tehty kyselytutkimus).

⁵¹ Vrt. Profil Nr. 22/1999, 31.5.1999, sivu 27, (IFES-gallupin kyselyssä toukokuun alussa); News sai tulokseksi 80 %:n kannatuksen: Neutralität: Pro-Mehrheit steigt, nun Volksvotum?, (gallup-kysely) numero 20/99, sivu 5.

** Itävallan turvallisuusdoktriini kostuu nykyisellään ”analyysiosasta” ja siihen liittyvistä, eri ajankohtina annettavista ”suosituksista” – I. N.

hyötynäkökohtia turvallisuuspoliittisen kehityksen valossa ja pitää liittymismahdollisuuden mielessään.”⁵²

Oppositioista on nostettu eri tahoilta esiin mahdollisuus luoda sellainen eurooppalainen armeija, jonka yksinomaisena tarkoituksena olisivat puolustukselliset ja torjuntatehtävät ja joka ei omaisi minkäänlaista hyökkäysvalmiutta. Tässä visiossa ei kansallisilla armeijoilla sen enempää kuin Nato-joukoillakaan ole sijaa, vaan tämä Eurooppa-armeija toimisi EU-tason poliittisen ratkaisuvallan alaisuudessa nojaamatta ollenkaan mihinkään hallitustenväliseen yhteistoimintaan. Nykynäkökulmasta tässä on kuitenkin vaarana se, että ehdotuksen lähtökohtaiset tarkoitukset kääntyvät nopeasti päällelleen, jos suunnitelmaa täydennetään sotilaallisen väliintulon mahdollistavalla offensiivisella kapasiteetilla.

Puolustusministeri Scheibner (FPÖ) ei vedonnut YK:hon, kun kysymys oli 60 itävaltalaisen eliittisotilaan osallistumisesta Afganistanin-sotatoimiin; hän korosti Itävallan toimivan EU:n puitteissa: ”Olemme Euroopan unionin jäsenmaa. Ja meillä on myös velvollisuus osallistua unionin yhteisiin turvallisuusponnisteluihin.”⁵³ Terrori-iskujen jälkeen laaditussa muistiossa, jonka otsakkeena on ”Vaadittavat toimenpiteet puolustusministeriön alalla”, on ensimmäisenä kohtana ”Naton/rauhankumppaneiden ja EU:n sotaharjoitustarjousten hyödyntäminen”⁵⁴.

4. Johtopäätökset

Vuoden 2001 syyskuun terrori-iskut ja Afganistanin sota ovat tehneet monet kysymykset uudelleen ajankohtaisiksi tai saaneet ne asettumaan entistä kärjekkäämmiin. Yksi näistä kysymyksistä koskee sotilaallisen konfliktinhallinnan tulevaisuutta ja asevoimia yleensäkin. Pohtimisen arvoinen vaihtoehto on ajatus puhtaasti puolustuksellisista joukoista, joista seuraava askel olisi pyrkiä koko armeijalaitoksen lakkauttamiseen niin, että jäljelle jäisivät vain kansalliset YK- ja ETYJ-joukko-osastot. Sellaisten valtioiden, jotka eivät uhkaa toisia toimijoita sotilaallisesti ja joilla ei ole edes sotilaallisia voimavaroja siihen, ei tarvitse varautua aggressiivisiin reaktioihin. Tästä voidaan johtaa ensimmäisenä askeleena vaatimus,

⁵² Entschließungsantrag der Abgeordneten Jung, Dr. Spindelegger und Kollegen betreffend eine neue österreichische Sicherheits- und Verteidigungsdoktrin, Teil „Außenpolitische Aspekte der Sicherheitspolitik“, kohta 14.

⁵³ Ministerrat beschließt Afghanistan-Einsatz, lähde: Bundesministerium für Landesverteidigung, 8. tammikuuta 2002, http://www.bmlv.gv.at/archiv/a2002/akt_20020108_afghanistan.shtml.

⁵⁴ Bundesministerium für Landesverteidigung: Maßnahmen aus Anlass der Terroranschläge in den USA, lähde: http://www.bmlv.gv.at/archiv/a2001/usa_afghan/usaafghan_massnahmen2.shtml.

että armeijan tulee olla ehdottomasti kykenemätön sotilaalliseen väliintuloon ja hyökkäykseen. Sama koskee kansallisten armeijoiden muodostamia liittoutumia.

Toinen keskeinen seikka tulevan rauhanpolitiikan kannalta on YK:n rooli. Vakaan rauhanjärjestyksen aikaansaaminen edellyttää, että sotilasliittojen tai sotilaallisten talousliittoutumien *itsevaltuutus*, itsevaltaiset sotatoimivaltuutukset, on torjuttava päättävästi. YK – ja Euroopan tasolla ETYJ – on nykytilanteessa se instanssi, jonka tulee tehdä ratkaisut rauhaan ja turvallisuuteen liittyvissä kysymyksissä. Toinen vaihtoehto merkitsi paluuta nyrkkivaltaan, YK:n välineellistämättä jättäneiden sotilasliittojen harjoittamaan omankäden oikeuteen.

Tulevia sotia analysoitaessa on pidettävä mielessä kysymys siitä, mitkä ovatkaan konfliktien toisiasialliset syyt. Kansainvälisen oikeuden vastaisella hyökkäyssodalla ei voida turvata rauhaa, oikeudenmukaisuutta tai ihmisoikeuksia. Tulevissa yhteenotoissa on yhä useammin kysymys raaka-aineista ja geopoliittisista intresseistä. Rauhaa, oikeudenmukaisuutta ja ihmisoikeuksia väärinkäytetään näiden sotien oikeuttamiseksi.

Vaikka EU:lla ei olekaan nykyisin vielä komennossaan taisteluyksiköitä, on pidettävä huolta siitä, että ei syntyisi virheellistä kuvaa Itävallan oikeistohallituksen EU-politiikasta paluuna aktiiviseen rauhan- ja puolueettomuuspolitiikkaan. Itävallan hallitus ei ole todellakaan osoittanut kiinnostusta selvittää väestölle niitä vaikutuksia, joita EU:n kehitymisellä talousyhteisöstä myös sotilaallisiin päämääriin pyrkiväksi liittoumaksi on. Valtaenemmistö itävaltalaisista kannattaa hallituksen Nato-myönteisestä asenteesta huolimatta puolueettomuuden säilyttämistä ja sen kehittämistä tulevaisuudennäköaloja avaavan, aktiivisen rauhanpolitiikan välineeksi.

EU:n on harjoitettava selkeästi USA:n linjasta poikkeavaa ulkopolitiikkaa, mikäli se haluaa näyttäytyä aitona rauhanvoimana muun maailman silmissä. Sen on pidättäydyttävä sotilaallisen hyökkäyskapasiteetin rakentamisesta ja luotava sen sijasta uskottavia ja vakavasti otettavia ei-sotilaallisia menetelmiä ja resursseja konfliktien hallintaan. Jos konfliktien ennaltaehkäisyn periaatteen halutaan astuvan sotien tilalle, on sotilaallisen ja ei-sotilaallisen sektorin arvostuksen on muututtava EU:ssa radikaalisti ja kauttaaltaan – niin rahoitus-, henkilöstö- kuin poliittisenkin panostuksen osalta. EU-valtioiden on ohjuksentorjuntaohjelman kehittelyn ja liikuteltavien atomipommien rakentelun sijasta

toimittava aseistariisuntaohjelmien toteuttamisen ja ydinaseistuksen täydellisen purkamisen edistämiseksi ja tuettava monopolistisen vahvan aseellisuuden sijasta ei-sotilaallisten rauhanaktiviteettien verkostoa.

Asevelvollisuuden kehittämisen suuntaviivat ovat yksi niistä kysymyksistä, jotka tulevat Itävallassa lähivuosina ratkaistaviksi. Keskusteluun tuotaneen kaksi vaihtoehtoa: joko nykyisenkaltaisen järjestelmän säilyttäminen tai ammattilaisarmeijan luominen. Kumpikaan näistä vaihtoehdoista ei ole rauhanpoliittisesta näkökulmasta erityisen houkutteleva. Keskusteluun onkin tuotava kolmanneksi vaihtoehdoksi ja vastapainoksi puheille puolustusarmeijoiden muuttumisesta interventiojoukoiksi se mahdollisuus, että ulkopoliitiikan päämääräksi nostetaan rauhanomaisin keinoin toteutettava rauhanpolitiikka, jolloin armeija menettää asteittain merkityksensä ja korvautuu muilla, erityisesti myös kansalaisyhteiskunnan järjestöillä, jotka toimivat todella laaja-alaisesti ymmärretyn rauhanomaisuuden hengessä.

Itävaltaan ei kohdistu nyt eikä nähtävillä olevassa tulevaisuudessa sotilaallista uhkaa. Sillä ei ole siksi myöskään minkäänlaisia perusteita liittyä ydinasein varustautuneeseen sotilasliittoon tai osallistua eurooppalaisiin varusteluohjelmiin. Sellainen puolueettomuuspoliittinen ajattelu, joka perustuu ehdottomalle pitäytymiselle sotien ulkopuolella, on niin kauan tulevaisuuden suunnannäyttäjä kuin maailmassa on sotia ja konflikteja. Itävalta on kokemuksensa pohjalta paljon pätevämpi ei-sotilaalliseen turvallisuuspoliittisen solidaarisuuden kuin sotilaallisessa muodossa ilmennettävään solidaarisuuden toteuttajana.

Aktiivista ja pysyvää puolueettomuutta uhkaa Naton lisäksi EU:n syvenevä militarisointi. Mikäli EU haluaa pitää jatkossakin puolueettomat maat jäseninään, sen täytyy torjua päättävästi sotaishyökkäävä interventionismi ja muuttaa tämänhetkistä arviotaan ei-sotilaallisen ja sotilaallisen ”kriisijohtamisen” keskinäisestä tärkeysjärjestyksestä niin, että painopiste siirtyy selkeästi vakavissaan harjoitetun ei-sotilaallisen konfliktinhallinnan puolelle. Tämä olisi askel kohti todellista eurooppalaista rauhanvaltaa.

Puolueettomuus on tarkoittanut Itävallan historiassa aina suurvaltainressien uskottavaa torjumista. Vuoden 2001 syyskuun 11. päivän terrori on oleellisilta osin USA:n suurvaltainressien synnyttämä ilmiö. Itävallan EU:ssa harjoittaman rauhanpolitiikan keskeiseksi lähtökohdaksi onkin otettava pyrkimys vakiinnuttaa unioni sellaisena

kansainvälisen politiikan toimijana, joka hylkää geopoliittisista ja taloudellisista vaikuttimista kumpuavan sotilaallisen väliintulopolitiikan.

Kirjallisuus:

- Chomsky, Noam: War against People. Menschenrecht und Schurkenstaaten, Europa Verlag, Hamburg – Wien 2001.
- Cremer, Ulrich / Lutz, Dieter S. (Hrsg.): Die Bundeswehr in der neuen Weltordnung, VSA-Verlag, Hamburg 2000.
- Galtung, Johan: Die andere Globalisierung. Perspektiven für eine zivilisierte Weltgesellschaft im 21. Jahrhundert, Agenda Verlag, Münster 1998.
- Krippendorff, Ekkehart: Kritik der Außenpolitik, Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main 2000.
- Luedtke, Ralph-M. / Strutynski Peter (Hrsg.): Dem Krieg widerstehen. Beiträge zur Zivilisierung der Politik. Jenior Verlag, Kassel 2001.
- Mies, Maria: Globalisierung von unten. Der Kampf gegen die Herrschaft der Konzerne, Rotbuch Verlag, Hamburg 2001.
- Österreichisches Studienzentrum für Frieden und Konfliktlösung (Hrsg.): Nach der Jahrtausendwende. Zur Neuorientierung der Friedensforschung. Friedensbericht 2001, Münster 2001.
- Pecha, Andreas / Roithner Thomas / Walter Thomas (Hrsg.): Friede braucht Bewegung. Analysen und Perspektiven der Friedensbewegung in Österreich, Wien 2002.
- Reinecke, Stefan (Hrsg.): Die neue NATO. Vom Verteidigungsbündnis zur Interventionsmacht?, Hamburg 2000.
- Verband Österreichischer Gewerkschaftlicher Bildung, Österreichisches Studienzentrum für Frieden und Konfliktlösung (Hrsg.): Von der sozialen zur militärischen Sicherheit? Die Rolle der Neutralität im 21. Jahrhundert, Wien 2001.

Wien, 14. syyskuuta 2002

Mag. Dr. Thomas Roithner toimii tutkijana Itävallan rauhan- ja konfliktitutkimuslaitos ÖSFK:ssa (Österreichisches Studienzentrum für Frieden und Konfliktlösung)